

FÖRELÄSNINGAR OCH STUDIEBESÖK

Tisdagen 19 mars, kl 19.00, Biblioteket Bro Centrum

Vad hände egentligen den 19 juni 1743 på Tibble Gästgivargård?

"Stora Daldansen - Lilla ofreden" belyst ur lokalhistorisk synvinkel. Börje Sandén berättar om den politiska bakgrunden i allmänhet och Tibble-dokumentet i synnerhet.

1993 är det jämnt 250 år sedan en av våra allvarligaste politiska kriser fick sin dramatiska upplösning med massakern på Gustav Adolfs torg. Vad hände på Norra Björkfjärden dagen efter? Hur reagerade kyrkoherde Jakob Mörk i Bro? En intruduktion till temat i kommande Vad hände egentligen? - Andra boken.

Tisdagen 16 april, kl 19.30 (19.00 årsmöte), Biblioteket i Kungsängen

Arkeologens respektive språkforskarens syn på våra rötter.

Curt H Dahlgren redogör bl a för åsikter som Colin Renfrew presenterar i sin uppmärksammade bok Arkeologi och språk.

Söndagen 2 juni kl 9.00 - ca 15.00

Båtfärd till Björkö från Kungsängen.

David Damell från Riksantikvarieämbetet visar oss resultaten från de arkeologiska undersökningarna som nu är inne på sitt andra år.

Planerna på ångbåtsfärd med musik har måst skrinläggas - det blir alldeles för dyrt. Vi har chartrat en mindre båt för 50 personer. Den utgår från trakten av småbåtshamnen nära Kungsängens station.

Medlemmar i UKF jämte anhöriga kan boka plats senast 6 maj genom insättning av 150:- på UKF:s postgiro 27 58 94-4. Ev kvarvarande platser erbjuds sedan till övriga intresserade.

Gångtiden är högst 2 timmar. Ta själv med förtäring. Cafeteria finns visserligen på Björkö, men vi vill nog börja visningen så snart vi kommer dit.

Det finns också andra möjligheter att ta sig till Björkö. Reguljära turer går dagligen från 11 maj från Stadshuset kl 10.

HSB-föreningarna i Kungsängen har chartrat en båt för ca 100 pers för i första hand sina medlemmar. Båten går från Kungsängen 28 april.

Enligt Enköpingsposten planerar Ena-bolaget regelbundna turer från Kalmarsand.

HÄNT I UKF

Till kursen i *läsning av gamla handstilar* anmälde sig närmare 40 personer. Vi tvingades sätta gränsen vid 30, förhoppningsvis kan vi få en ny kurs till hösten.

Vårt studiebesök på *Genealogiska föreningen* i Riksarkivets gamla lokaler på Riddarholmen genomfördes planenligt. Till hösten blir det fler studiebesök på arkiv i Stockholm.

Jan-Christer Strahlert, UKF och Genealogiska föreningen, höll ett intressant föredrag om hur man kan släktforska ända ned på 1500-talet, trots frånvaron av traditionella kyrkböcker. En skriftlig dokumentation av föredraget kommer att biläggas en kommande medlemsinformation.

HÄNT I BYGDEN

Den sjunkna runstenslasten vid Biskops-Arnö.

1991-02-16 försökte Dyksport från Uppsala lokalisera den år 1870 sjunkna pråmen, som påstås varit lastad med runstenar och andra fornminnen. Man hade bådat upp såväl TV (Vetenskapens värld) som tidningspressen; med var också Björn Ambrosiani (Raä). Nu hoppades man kunna finna platsen för att sedan i sommar försöka lyfta stenarna.

Ett 20-tal dykare tog upp en mängd hål i isen med jämna mellanrum, varefter man sondade. En verklig dykning genomfördes också men sikten var alltför dålig för att ge något resultat. Sedan dess har man varit på en plats närmare stranden och funnit en stensamling, troligen samma som en dykgrupp under ledning av Kjell-Ove Matsson, Ramnäs, sökte och fann på liknande sätt under åren 1979-86. Hans rapport till Raä låg bl a till grund för den nu gjorda undersökningen. Av den framgår det att undersökningarna "i modern tid" började redan före 1932, då en utförlig artikel om saken skrevs i Stockholms-Tidningen.

Historien om pråmen och dess last skildrades sedan av Jan Fridegård i boken Blå dragonen sedan han först skrivit om den i tidningen Vi. Inför sin avflyttning från Biskops-Arnö till Signhildsberg 1870 ville baronen och majoren H.H. von Essen ta med sig en del fornminnen som han låtit tillverka och troligen också ett antal äkta, som privatpersoner på den tiden kunde förvärva.

Detta med konstgjorda fornminnen är inte så ovanligt i 1800-talets slotts- och herrgårdsparkar; vi har sådana bl a på Granhammar och Önsta. Att för privata önskemål flytta runstenar gick för sig ännu på 1910-talet. Stenarna vid Bro prästgård och Säbyholmsskolan fick flyttas till sina nuvarande platser med myndigheternas tillstånd.

Hur det egentligen gick till när pråmen sjönk är det olika bud om. Enligt en uppgift skulle den ha sjunkit när von Essen av dåvarande antikvarisk myndighet beordrades att återställa stenar som han hämtat på olika ställen runt Mälaren; innan det skedde skulle han ha gjort kopior av dem.

En annan uppgift säger att pråmen sänktes med flit av dem som inte ville att stenarna skulle hamna i Signhildsberg. En tredje upplysning lämnades redan 1932 av en 66-årig sockenbo vars fader var med och lastade pråmen vid färjeläget (invid nuvarande vägbanken över till ön). I så fall kan man undra om det ändå inte fanns äkta stenar i lasten; varför skulle man hindra en transport av kopior? Leif Malm som leder de nuvarande bärgningsförsöken meddelar att det faktiskt saknas ett antal runstenar i Håbotrakten jämfört med den inventering som gjordes på 1750-talet.

Kjell-Ove Matsson som dykt både i vattnet och i arkiven har bl a fått veta av legendariska Run-Janne, riksantikvarie under många år, att denne personligen simmat och dykt efter pråmlasten; intresset för att bringa klarhet är stort hos ansvariga myndigheter.

Vi får hoppas att intresset finns kvar till sommaren och att vi ska kunna ta bort frågetecknen kring saken i en kommande upplaga av hembygdsboken. Många fler intressanta turer kring historien om runstenslasten har UKF fått ta del genom Kjell-Ove. En närmare presentation kanske vi kan få i nästa bok av Vad hände egentligen?

UKF:S ÅRSMÖTE

- tisd 16 april kl 19.00 i Kungsängens bibliotek.

Årsmötet följs ca 19.30 av ett föredrag över ämnet "Arkeologens resp. språkhistorikerns syn på vår rötter", vid vilket Curt H Dahlgren redogör för de teorier som Colin Renfrew framför i sin uppmärksammade bok Arkeologi och språk.

Särskild kallelse med verksamhetsberättelse kommer att sändas till förra årets medlemmar och nytillkomna för i år, liksom en aktuell medlemsförteckning.

STOCKHOLMS LÄNS HEMBYGDSFÖRBUND

- ÅRSMÖTE i Kungsängen. Ekhammarskolans aula lörd 23 mars kl.10.00. I år står Upplands-Bro som värd. Alla intresserade är välkomna att följa förhandlingarna och det program som hembygdsintressenterna i kommunen presenterar. Lokala arrangörer är de tre hembygdsföreningarna, kulturnämnden, Stiftelsen Upplands-Bro Fornforskning och Upplands-Bro Kulturhistoriska Forskningsinstitut (UKF). Kommunala Musikskolan bjuder på musik.

Några hållpunkter:

10.10 - 10.45 Upplands-Bro presenteras. Bibbi Andersson, Börje Sandén

Därefter förhandlingar, Diplomutdelning, Lunch

ca 14.30 Hembygdsverksamheten i Upplands-Bro presenteras av de olika föreningarna.

16.00 Eftermiddagskaffe i Hembygdsgården, visning för intresserade.

I pauser under dagen kommer UKF att demonstrera datorprogram, framförallt registren över jordeböckerna och lantmäterikartorna. Såväl vår egen som hembygdsföreningarnas skärmställningar finns på plats.

PROJEKT OCH FORSKNINGSVERKSAMHET

Brogårdsarkivet - Kvarnarna vid Norrboda

Brogårdsgruppen meddelar att den såg- och mjölkvarn som fanns i början av 1800-talet och vars drift orsakade allvarliga översvämningar vid Norrboda, också lämnat spår efter sig i naturen. En fördämningsvall 500 m in i skogen öster om Högbytorp vittnar om denna kontroversiella anläggning i Bro.

Intervjuer

Holger Ängeskog har intervjuat ytterligare ett par personer i Kungsängenområdet om förhållandena i gamla tider. *Anders Bokvist*, 1906, kom till Kungsängen 1930, och har varit aktiv i hembygdsföreningen sedan den bildades 1946. *Elsa Nykvist*, 1916, som bott i Kungsängen sedan 1920, kan berätta om hembygdsgården från den tid då den var en av socknens fattigstugor.

Sten Littmarck har förmedlat kontakten med *Anna-Greta Cambraeus/Wijkström*. Hon var lärarinna i Tjusta 1932-1943 och har skickat oss ett band med en förtjusande skildring av en lärarinnas arbetsförhållanden. Tillsammans med en skriftlig redogörelse har vi här fått ett mycket värdefullt inslag i nästa bok *Vad hände egentligen?* som bl a blir en åminnelse av folkskolans 150 år i vårt land. 1842 kom lagen som bestämde att det skulle vara minst en skola i varje socken. Som tidigare meddelats håller förre rektorn Ruben Lindberg på med skriva vår kommuns skolhistoria.

Uppsatser och annat

Från *Kaj Janzon*, Historiska institutionen vid Stockholms universitet, har vi fått en uppsats benämnd "Bondenöd i krigets skugga". Den handlar främst om de första soldatutskrivningarna under 1600-talet, således från tiden innan det mer kända indelningsverkets tillkomst under Karl XI:s tid. Vi har också fått soldatlistor från vissa utskrivningar.

John Kraft, Västerås, har skickat sin uppsats "Dalarnas äldsta indelning - från hedniskt kultförbund till kristen sockenindelning". Han arbetar också med nya synpunkter på Upplands äldsta territoriella indelning.

Sten Florgård, Stockholm, har ägnat lång tid åt forskning kring vårdkaslinjerna i våra trakter. Två uppsatser "Ett hypotetiskt vårdkassystem utmed farleden Almarästaket.Sigtuna-Uppsala" och "Farleden Tälje-Björkfjärden-Ullfjärden-Uppsala med en hypotetisk vårdkaslinje"

Sten Littmarck har försett oss med "Håtunaleken - Ballad för soli och blandad kör med piano eller orkester" av *August Körling*, fader till den mer kände Felix Körling. Pianopartituret omfattar 71 sidor.

Ullabritt Ottosson, Bålsta, har i sin egen släktforskning funnit material ang. Vallby i Håbo-Tibble, och som vi fått kopior av.

Anders Högmer, Göteborg, har sänt oss sin uppsats "Uppsalar och Uppsala öd - vårt första domänverk?" Den ingår i den anrika tidskriften *Götiska minnen* och är ett inlägg i debatten kring den Svenska riksbildningen, där frågan om Birkas och Uppsalas geografiska belägenhet varit föremål för diskussion. Se litteraturförteckningen i föregående medlemsinformation, där Lars Gahrns böcker i ämnet omnämns. TV-serien som senaste året behandlat det kontroversiella ämnet fälldes nyligen i radionämnden.

HEMBYGDSPÖRENINGARNAS AKTIVITETER (urval)

Se i "Det händer i Upplands-Bro för aktuella uppgifter

Ons 20 mars kl 19.00. Kommunhuset i Bålsta. Håbo härads hembygdsförening
BISKOPS-ARNÖ FÖRR OCH NU.

Rektor Birgitta Östlund visar bilder och berättar om slottets och öns historia.

Tisd 23 april 19.00. Bro hembygdsförening

VI VÅRDAR VÅRA RUNSTENAR, samling med bil vid hembygdsgården Klint. Börje Sandén berättar om stenarnas historia.

Tisd 21 maj kl 19.00. Bro hembygdsförening

FINNS DET HÄLLRISTNINGAR I BRO? Samling med cykel vid hembygdsgården Klint kl 19.00.

Lörd 25 Maj 12-16. Håtuna Håbo-Tibble.

BYGDENS DAG - Tjusta by

Bygdens föreningar visar sina aktiviteter.

Musikskolan, Håbo-Tibble dansare

MEDLEMSAVGIFT

På grund av datorbyte kunde inte årets inbetalningskort förses med avsändare. Följande pg/bg nummer har vi ingen namnuppgift på.

35 03 19-6911, 36 31 44-7, 466 41 56-9, 26 12 33-3705, 11 06 03-7896, 11 71 89-1, 42 02 17-0652, 33 11 07-7150, 42 10 12-0390, en utan nummer.

Vårt postgironummer: 27 58 94-4.

Dessutom kan inbetalningar ha gjorts som vi aldrig fått meddelande om från Postgirot.

Postverket har meddelat att flera säckar med talonger felaktigt makulerats under februari. I nästa brev kommer en aktuell medlemslista, skulle du inte finnas med då, ber jag dig höra av dit till mig, 0758/40515.

HEMBYGDSSLITTERATUR

UKF har etablerat ett visst samarbete med Hembygdsförlaget i Enköping. Förlagets första bok "Vägar till forntiden" är en mycket fin bok rikligt försedd med färgbilder. Den beskriver dagsutflykter i Bålsta och Enköpingsområdet. Boken kostar 230:- har hårda pärmar och omfattar ca 100 sidor. Vi kan förmedla försäljningen. Vill du få den på post kostar den 250:-. Postgiro 27 58 94-4.

Börje Sandén